

Ert Dnr: Ju2021/03517

Till Justitiedepartementet
103 33 Stockholmju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L3@regeringskansliet.se

Yttrande över Ds 2021:30 Upphovsrätten på den digitala inre marknaden

Inledning och övergripande synpunkter

Tillkomsten av det direktiv som nu ska genomföras i svensk rätt präglades av högljudd och i många stycken osaklig debatt med mycket stort fokus på artiklarna 15 och 17. Detta har enligt Stim resulterat i ett direktiv som måste beskrivas som i stora delar bristfälligt beträffande klarhet och tydlighet. Detta innebär i sin tur att ett likartat genomförande av direktivet i medlemsstaterna försvåras avsevärt. Att så är fallet är särskilt olyckligt beträffande bestämmelser där ambitionen är att de ska tillämpas av marknads parter i en gränsöverskridande och ibland global kontext. Stim finner därför att den generella inställningen i dessa delar bör vara ett genomförande som i så stor utsträckning som möjligt ansluter till artikeltexternas formuleringar, för att i möjligaste mån minska rättsosäkerheten och tillgodose behovet av en gemensam spelplan för marknads aktörer.

Stim har i sitt remissvar valt att fokusera på de delar av Promemorian som berör eller kan antas komma att beröra Stims verksamhet på ett betydande sätt, vilket innebär avsnitt 5.2, stora delar av avsnitt 12 samt avsnitt 13.

5.2 Framställning av exemplar för text- och datautvinning

I Promemorian föreslås två nya inskränkningar för text- och datautvinning. Stim delar bedömningen att nya bestämmelser behöver införas för att genomföra artiklarna 3 och 4.

Stim vill i detta sammanhang inledningsvis framhålla att text- och datautvinning sannolikt blir aktuellt främst för att analysera stora mängder data. Detta torde normalt förutsätta att stora mängder skyddade verk sammanställs i databaser. Skulle tillgång till dessa databaser ges till en bredare krets – oavsett om detta görs av misstag eller genom missbruk av bestämmelserna - kan skadorna för rättsinnehavarna bli mycket omfattande. Detsamma gäller om materialet används på ett sätt som inte är tillåtet inom ramen för inskränkningarna. Det torde vara denna insikt som legat till grund för utformningen av de skyddsbestämmelser som omgärdar text- och datautvinningsinskränkningarna. Det ska i detta sammanhang framhållas att möjligheterna för rättsinnehavarna att i efterhand kunna hindra fortsatt distribution av material som blivit fritt tillgängligt på internet torde vara mycket begränsade och i vart fall mycket resurskrävande. Detta gäller i synnerhet om materialet bearbetats på ett

sätt som försvårar identifiering. Sammanfattningsvis är det alltså av mycket stor vikt att de skyddsåtgärder som vidtas för att förhindra olovlig hantering av materialet blir effektiva.

Med andra ord måste bestämmelserna genomföras på ett sätt som minimerar den risk för omfattande skador för rättsinnehavarna som kan sägas vara förknippad med text- och datautvinning. Då bestämmelserna träffar en stor mängd olika aktörer, såväl privata som offentliga, kan det därför vara särskilt angeläget att tillse att regelverket rörande text- och datautvinning blir tydligt och lätt att tillämpa. Det förefaller också som att direktivet ger stöd för ett sådant synsätt (se nedan). Ett tydligt och säkert system torde också öka möjligheterna till text- och datautvinning som inte sker för forskningsändamål, genom att minimera behovet för upphovspersonerna att meddela förbehåll så som "för säkerhets skull".

Stim ställer sig bakom den tolkning som görs av departementet på sidan 61, där departementet framhåller att det rör sig om en krets av användare som definierats i tidigare direktiv. Stim vill i detta sammanhang anknyta till vad som ovan sagts om direktivets tillblivelse och kan inte se annat än att avsaknaden av hänvisning till motsvarande begrepp i direktivet om upphovsrätten i informationssamhället eller direktivet om föräldralösa verk, inte kan tolkas som avsiktligt.

Stim ansluter vidare till resonemanget på sidan 62 att det för att bestämmelsen ska vara tillämplig måste röra sig om ett utnyttjande som sker för den utpekade organisationens eller institutionens räkning eller inom ramarna för deras verksamhet.

Vad gäller formerna för det förbehåll upphovsmannen ska kunna uppställa vid text- och datautvinning som inte sker för forskningsändamål, menar Stim att departementets resonemang riskerar att göra möjligheterna till förbehåll tandlösa. I Promemorian anges att exemplarframställningen inte bara ska avse att möjliggöra sådan exemplarframställning som är ett direkt resultat av en text- eller datautvinningsprocess, utan också förberedande åtgärder, som t.ex. digitalisering av material. Om text- och datautvinning med stöd av inskränkningarna ska kunna utföras på äldre verk, där upphovsmannen inte vid verkets offentliggörande har haft möjlighet att ta ställning till huruvida förbehåll för text- och datautvinningsändamål ska meddelas eller inte och det dessutom rör sig om en förhållandevis brett tillämplig bestämmelse som sannolikt endast en liten andel rättsinnehavare kommer att vara medvetna om, kan kraven på det sätt på vilket upphovsmannen meddelar förbehåll inte ställas speciellt högt. Att kräva att rättsinnehavaren lämnar ett särskilt, uttryckligt, förbehåll för just text- och datautvinning skulle således vara alltför långtgående. Stim ansluter till resonemanget på sidan 244 att ett användarvillkor eller en teknisk skyddsåtgärd på t.ex. en prenumerationstjänst måste kunna tolkas som ett sådant förbehåll. Att ett sådant förbehåll måste anses lämpligt, oavsett om det uttryckligen avser just text- och datautvinning är helt nödvändigt. Detta bör tydliggöras i förarbetena.

Dessutom bör noteras, att det idag torde finnas stora mängder skyddade verk tillgängliga på internet, där det kan ifrågasättas om den aktör som distribuerar verken verkligen förvärvat rätten till den relevanta exemplarframställningen. Merparten av de idag gällande licensavtalen måste förutsättas sakna tydliga regleringar om hur sådana förbehåll ska hanteras av distributören. Det finns därför behov av att tydliggöra att förbehåll i sådana situationer måste kunna lämnas utan tillämpning av maskinläsbara metoder även för verk som tillgängliggjorts online.

Stim delar uppfattningen att kravet på laglig tillgång utesluter att inskränkningarna också ska omfatta exemplarframställning från olovliga källor.

Stim tillstyrker förslaget att införa bestämmelser om att exemplaren ska förstöras, respektive att de ska lagras på ett sätt som hindrar obehörig användning. Däremot vill Stim ifrågasätta om inte ytterligare åtgärder kan krävas både avseende lagring och åtgärder för att säkerställa säkerhet och integritet i databaser och nätverk.

När det gäller lagring av de kopior som kommer att framställas med stöd av inskränkningen kan konsekvenserna om de nya bestämmelserna inte tillämpas korrekt komma att bli mycket negativa. Det framstår också som naturligt om frågor om datasäkerhet inte prioriteras hos vissa av de offentliga institutioner som kan komma att träffas av bestämmelserna. Stim menar att det därför finns anledning att överväga att utse ett betrott organ för sådan lagring som omfattas av de nu aktuella inskränkningarna. På så vis skulle möjligheterna att tillse att användningen sker med iakttagande av såväl relevant lagstiftning som med en lämplig skyddsnivå öka markant i förhållande till en ordning där institutionerna ifråga själva skulle hantera lagringen. Sannolikt skulle också andra stordriftsfördelar kunna uppstå med en sådan ordning, i synnerhet mot bakgrund av de möjligheter att behålla de framställda exemplaren för forskningsändamål som framgår av artikel 3.

Beträffande åtgärder som får vidtas för att säkerställa säkerheten och integriteten i t.ex. en databas torde denna bestämmelse kunna vara av stor praktisk betydelse för framförallt tjänster som innehar databaser med mycket stora mängder skyddade verk. Det torde heller inte vara uteslutet att forskningsorganisationer etc. vill utföra text- och datautvinning på material som ligger i tjänster där möjligheter för användare att framställa exemplar av stora mängder skyddade verk ligger så långt ifrån kärnverksamheten att lämplig teknisk infrastruktur saknas. Stim har tidigare i lagstiftningsärendet framfört vikten av att rättsinnehavare, kulturarvsinstitutioner och forskningsorganisationer verkligen ges bästa tänkbara förutsättningar för att komma fram till gemensamt överenskommen bästa praxis när det gäller tillämpligheten av den skyldighet och de åtgärder som avses i artikel 3.2 och 3.3. Regeringen bör därför understödja en så konstruktiv process som möjligt genom t.ex. att samordna och stå som värd för möten mellan de berörda aktörerna. En sådan ordning skulle möjligtvis också kunna bidra till en ökad grad av i vart fall informell samordning på EU-nivån, vilket vore gynnsamt för möjligheterna till gränsöverskridande forskningssamarbeten.

7. Avtalslicenser

Stim ser positivt på departementets förslag till genomförande av det nya krav på informationsåtgärder som direktivet uppställer. Det är både rimligt och nödvändigt att införa ett sådant krav, men Stim instämmer i departementets resonemang på sidan 100, där det konstateras att avtalslicensordningen som utgångspunkt är väl känd i Sverige och att behovet av informationsåtgärder därför är mindre än vad som skulle vara fallet om systemet skulle införas idag. Stim vill till detta lägga, att den uppmärksamhet det nordiska avtalslicenssystemet fått även i andra medlemsstater under senare år, torde leda till samma slutsats.

10. En ny rättighet för utgivare av presspublikationer

Stim vill beträffande den nya rättigheten för utgivare av presspublikationer bara helt kort ifrågasätta om begreppet "utgivare" bör finnas med i den aktuella bestämmelsen. Det upphovsrättsliga utgivningsbegreppet har alltsedan framväxten av digitala distributionsformer tenderat att missförstås, t.o.m. av svensk domstol (jfr. NJA 2010 sid. 135). Av detta skäl vore det enligt Stim olyckligt om den föreslagna bestämmelsen, som ju tar sikte på online-situationer, skulle bidra till ytterligare oklarheter. Stim förordar därför en lösning där utgivarbegreppet mönstras ut ur bestämmelsen, alternativt byts ut mot ett mer neutralt begrepp.

12. Upphovsrättsligt ansvar för vissa leverantörer av onlinetjänster

12.1 Utgångspunkter för genomförandet

Av de förslag som presenteras i Promemorian framgår att departementet tillmätt såväl EU-kommissionens vägledning för implementering av artikel 17 från juni 2021 som generaladvokatens förslag till avgörande i det ännu inte prövade målet C-401/19 stor betydelse. Stim vill därför framhålla och ansluta sig till den kritik som har riktats mot kommissionens vägledning då kommissionen i många stycken klart gått utöver det mandat som kan utläsas av artikel 17.10. I vägledningen, som sägs syfta till att stödja ett korrekt och konsekvent genomförande av artikel 17, återfinns delar där kommissionen snarare uttolkar och t.o.m. utvidgar direktivet efter dess antagande. Även Sverige har varit kritiskt mot anslaget att i långa stycken rikta sig mot medlemsstaternas genomförande. Det sistnämnda trots att riktlinjerna försenats kraftigt och att flera medlemsstater redan genomfört de aktuella bestämmelserna då riktlinjerna offentliggjordes. Mot denna bakgrund är det olyckligt att förslaget i så hög grad baseras på kommissionens vägledning, som heller inte torde vara bindande för medlemsstaterna i formell mening.

Stora anpassningar har även gjorts till generaladvokatens förslag till avgörande i mål C-401/19, trots att detta inte ännu har prövats av EU-domstolen. Det är ovanligt att EU-domstolen fullt ut följer generaladvokatens förslag till avgörande och det är således sannolikt att domen kommer att skilja sig från förslaget. Generaladvokatens förslag till avgörande riskerar därmed att bli mer eller mindre överspelat när EU-domstolen avkunnar sin dom. Det är därför problematiskt att departementet har lagt så stor vikt vid generaladvokatens bedömningar av hur artikel 17 bör förstås och att Promemorian innehåller så pass många hänvisningar till generaladvokatens förslag.

Som också konstateras i Promemorian följer förslagen inte i alla delar det som sägs i de båda dokumenten, bl.a. då kommissionen och generaladvokaten delvis har olika uppfattningar om bestämmelsernas innebörd och då det i vissa fall saknas stöd i direktivet för förslagen i riktlinjerna. Dessutom föreslås ytterligare bestämmelser. Syftet är att undvika att de oklarheter som finns i artikeltexten förs över till nationell rätt.

Även om Stim kan sympatisera med ambitionen att i möjligaste mån föreslå tydliga regler finns vissa grundläggande element i artikeln som är av omedelbar och avgörande betydelse för den befintliga eller nära förestående licensmarknaden. En lagtext som avviker från direktivtexten riskerar i sådana fall att istället bidra till större osäkerhet och därmed

tillämpningsproblem, framförallt vid gränsöverskridande licensiering. Stim förordar därför en lagtext som ligger så nära direktivet som möjligt och där mindre vikt läggs vid EU-kommissionens vägledning och generaladvokatens förslag till avgörande (se nedan).

12.2 Vilka tjänster omfattas av det nya regelverket?

Inledningsvis vill Stim erinra om vad vi tidigare under beredningen framhållit rörande att den systematik som följer av kombinationen av definitionen av "onlineleverantör av delningstjänster för innehåll" i artikel 2.6 och skyldigheten för de relevanta aktörerna att "göra vad de kan" i artikel 17.4, utgör ett skydd mot oönskade tröskeeffekter, samtidigt som den erbjuder ett bra ramverk för förbättrad dialog mellan rättighetshavare och plattformar. I Promemorian anges t.ex. på sid. 291 att en tjänst där det endast undantagsvis eller i mycket liten utsträckning förekommer olovligt material, typiskt sett inte kan förväntas göra mer än att ta bort materialet efter påpekande från rättsinnehavaren. Inte heller i situationer då licensiering blir aktuellt riskerar åtagandet för den mindre delningstjänsten orimligt betungande, då hänsyn tas till nyttjandets omfattning när ersättningsnivån bestäms. Konsekvensen av resonemanget skulle således bli att den praktiska skillnaden mellan att träffas av de föreslagna bestämmelserna och att inte göra det i det aktuella fallet inte blir särskilt betungande.

Att en delningstjänst träffas av bestämmelserna är däremot av mycket stor vikt för att uppnå syftet med artikel 17, nämligen att främja utvecklingen av licensmarknaden mellan rättighetshavare och tjänsteleverantörer. Efter EU-domstolens dom i målet C-682/18 tydliggörs betydelsen av den för Stim mest centrala delen av artikel 17, nämligen att delningstjänsterna ska göra vad de kan för att träffa licensavtal med rättsinnehavarna.

Den lagstiftning som etableras idag kommer sannolikt att gälla under överskådlig tid och det är helt avgörande att den tar höjd för och stimulerar framväxten av nya aktörer och tjänster, samtidigt som de tjänster som finns på marknaden måste kunna konkurrera på lika villkor och lyda under samma regelverk.

Det är därför centralt att så många relevanta delningstjänster som möjligt träffas av de nya reglerna och att dessa får tydliga ansvarskrav. Detta kommer att öka såväl rättsinnehavarnas möjligheter att få betalt för användningen av deras verk som publikens möjligheter att ta del av en mångfald av skyddade prestationer, både idag och på sikt.

Stim menar därför att en ordning där den svenska lagstiftningen i huvudsak motsvarar artikeltexten skulle vara att föredra. Stim vill i detta sammanhang framhålla de argument som framförs på sidan 136 i Promemorian om fördelarna med en flexibel reglering där det är upp till rättstillämpningen att bedöma vilka tjänster som från tid till annan och utifrån en helhetsbedömning bör träffas av bestämmelserna. Som exempel kan nämnas ökad harmonisering och minskad risk för en nationell lagstiftning som blir obsolet.

Trots ovanstående övergripande hållning, ser Stim ett behov av att kommentera det nu föreliggande förslaget mer i detalj enligt följande.

Kriteriet "en stor mängd"

När det gäller kriteriet "en stor mängd" ansluter Stim sig till resonemanget om att bedömningen måste göras utifrån en såväl kvalitativt som kvantitativ bedömning. Däremot vill vi ifrågasätta anslaget att lagstiftningen endast ska träffa de största, globala, tjänsterna, eller kanske snarare de konsekvenser detta får för bedömningen. På sid. 283 tycks också departementet lägga till ett ytterligare kriterium, nämligen att delningstjänsten ska tillgängliggöra en mängd verk som anses vara stor i förhållande till andra tjänster för delning av innehåll. Det har redan tidigare under ärendets beredning argumenterats för att det som anges i skäl 62 om att delningstjänsterna ska konkurrera med andra onlinetjänster inte bör genomföras i lagtext. Trots den lagtext som föreslås i promemorian framgår det emellertid, t.ex. av resonemanget på sid. 284, att departementet delar uppfattningen att det inte kan vara en förutsättning att det vid tidpunkten för bedömningen finns en redan etablerad konkurrerande tjänst på området ifråga. Vi välkomnar naturligtvis att departementet på detta sätt förtydligar att bedömningen måste göras även med potentiella nya kommersiella aktörer i åtanke, men menar att det finns anledning att ifrågasätta om den föreslagna lagtexten verkligen bidrar till ytterligare klargörande, på det sätt som departementet åsyftar. Därför bör, för det fall det fortsatt bedöms nödvändigt att ta med ett konkurrenskriterium i lagtexten, ett förtydligande tas in om att tjänsterna faktiskt eller potentiellt ska konkurrera med andra slags onlinetjänster för innehåll.

Mot bakgrund av ovanstående vore det dessutom extra olyckligt om förarbetena kom att innehålla formuleringar som framstår som motsägelsefulla och som alltså inte heller har stöd i artikeltexten. Det är därför viktigt att resonemanget om att bedömningen av vad som ska utgöra "en stor mängd" ska göras relativt andra tjänster för delning av innehåll stryks eller ändras i den kommande propositionen. Att artikel 17 förhandlats utifrån antagandet att det varit fråga om större aktörer är naturligtvis riktigt. Det riskerar dock att leda fel att utifrån detta antagande dra slutsatsen att bedömningarna ska göras enbart med beaktande av relativa kriterier. Tvärtom framgår av skäl 63 att hänsyn ska tas till t.ex. tjänstens publik och antalet filer som användarna laddat upp.

Rimligtvis är syftet med kriterierna inte att en tjänst som idag anses kvalificerad för att träffas av artikeln inte skulle göra detta i en framtid, enbart av det skälet att konkurrerande tjänster växt sig allt större. Att så är fallet följer också av artikel 17.6, som föreslås genomföras genom 52 m §. De tjänsteleverantörer som omfattas av lättnadsreglerna i bestämmelsen, skulle ju med en strikt tolkning av ovan anförda resonemang s a s per definition inte anses träffade av artikel 17, vilket skulle göra bestämmelsen obehövlig. Även om de kriterier som uppställs i bestämmelsen har med tjänstens publik och intäkterna från tjänsten att göra, är det inte rimligt att från detta dra slutsatsen att antalet verk som delas på delningstjänsten ska vara irrelevant för bedömningen av om en tjänsteleverantör träffas av artikel 17 eller inte. Stim menar att den rimliga utgångspunkten för en lagstiftning som förväntas hålla över tid - och som också kommer till uttryck i bestämmelsen om "startups" - är att lagstiftaren utgått från en kombination av storleken på den skada rättsinnehavarna riskerar att drabbas av och de resurser som delningstjänsten ifråga kan förväntas föfoga över för att med ett rimligt mått av insatser uppfylla bestämmelsernas krav. Att ett visst antal verk kan vara svårare att definiera i lagtext är en naturlig följd av både den valda lagstiftningsmetoden som det faktum att olika verkstyper kan ha mycket olika värde. Denna senare fråga - att hänsyn ska tas till vilken typ av material som delas - har departementet föredömligt klargjort och utvecklat t.ex.

genom formuleringarna på sid. 283, där det bl.a. fastslås att "det är möjligt att en viss mängd av en viss verkstyp kan uppfylla kriteriet samtidigt som samma mängd av en annan verkstyp inte nödvändigtvis måste anses nå upp till kravet". Av övriga delar av bestämmelsen framgår också att de åtaganden som kan krävas av en tjänsteleverantör för att denne ska uppnå ansvarsfrihet ska variera bl.a. beroende på vad som kan anses rimligt utifrån en avvägning mellan de resurser tjänsteleverantören måste lägga på en åtgärd, i förhållande till den skada som rättsinnehavarna kan antas lida om åtgärden ifråga inte vidtas.

Slutsatsen blir att det faktum att den helhetsbedömning som ska göras avseende tjänsten inte kan utgå från vare sig ett krav på att mängden verk ska vara stor i relation till andra tjänster för delning av innehåll, eller om tjänsten är global eller inte. Detta bör tydligt framgå av förarbetena.

Tjänster som tillhandahåller livesändningar

I Promemorian slås på sidan 138 fast att en tjänst där användarna tillgängliggör livesändningar inte ska anses "lagra och...ge tillgång till" materialet på ett sätt som gör att tjänsten ska omfattas av de nya bestämmelserna. Argumentationen utgörs av att det rent språkligt skulle vara svårt att se att de flyktiga exemplar som uppstår hos tjänsten skulle kunna anses uppfylla kravet på lagring. Stim menar att en sådan tolkning inte kan vara vare sig rimlig eller korrekt. Stim har mycket svårt att se att det finns någonting i direktivet som skulle tyda på att lagstiftaren avsett att införa någon form av tidsmässig kvalifikation av delningstjänsternas lagring. Att någon form av – måhända kortvarig – lagring ingår i de relevanta tjänsternas tekniska process även vid "livesändningar" torde vara odiskutabelt.

Vi menar att *såväl* användningen av "överföring till allmänheten", ett väletablerat EU-rättsligt begrepp som bör förstås i vid mening och omfatta all överföring till allmänheten som inte är närvarande på den plats varifrån överföringen sker och inte förutsätter någon lagring, som det faktum att förfogandet ska leda till inhämtande av tillstånd från "de rättighetshavare som avses i artikel 3.1 och 3.2 i direktiv 2001/29/EG" inte kan tolkas på annat sätt än att även livesändningar måste anses ingå i bedömningen av om tjänsteleverantören ska omfattas av bestämmelserna.

Stim vill i detta sammanhang även behandla frågan om vilka förfoganden som omfattas av det upphovsrättsliga ansvaret i artikel 17. Användningen av begreppet "laddats upp" kan mot bakgrund av ovan förda resonemang inte heller tolkas utifrån en allmänspråklig betydelse innebärande att någon form av (mer utsträckt) lagring ska behöva ske av materialet för att förfogandet ska träffas av bestämmelserna. Dessutom torde den "rent språkliga" betydelsen i sig kunna ifrågasättas. En "uppladdning" skulle mycket väl kunna förstås som själva den dataöverföring som sker från en dator hos användaren till en mottagare, d v s med tydligt fokus på uppladdarens aktivitet, snarare än vad som händer vid mottagandet.

Lagringsmomentet återfinns heller inte – helt följdriktigt – i artikel 17.1 eller korresponderande skäl. En annan sak är att de tjänster som varit mest centrala vid utformningen av direktivtexten rent faktiskt också lagrar även innehåll som "livesänds" under en utsträckt period efter sändningen. Det kan också konstateras att tjänster för livesändningar inte återfinns i den exempelkatalog som återfinns i artikel 2.6 andra stycket.

Bestämmelsen syftar i första hand till att främja utvecklingen av licensmarknaden mellan rättighetshavare och tjänsteleverantörer. Marknaden för livesändningar av musik har utgjort en allt viktigare del av intäktsmöjligheterna för upphovsmän och utövare på musikområdet under pandemin. Utvecklingen där livesändningar blir en allt större del av innehållsmarknaden, med framväxten av nya tjänster som Bambuser och Twitch, kan också förväntas fortsätta. Även detta talar för att avsikten inte kan ha varit att genom användningen av begreppet "laddats upp" åstadkomma en lagstiftning som endast träffar tillgängliggörande på begäran.

Till detta ska läggas att artikel 17 inte heller tillskapar en ny rättighet, utan endast utgör ett klagande att delningstjänsterna vidtar överföringar och tillgängliggöranden enligt infocodirektivet. Det här redovisade synsättet överensstämmer också med de väl etablerade licensieringsprinciper som tillämpas på marknaden idag. Dessutom har rättighetshavare redan i dagsläget ett faktiskt behov av att komma tillrätta med just livesändningar av oklaret premiuminnehåll via sociala plattformar.

Sammanfattningsvis menar vi att argumentet att begreppen "lagra" och "laddats upp" skulle tolkas utifrån ett mer allmänspråkligt synsätt och därmed utesluta livesändningar från tillämpningsområdet för artikel 17 skulle strida mot såväl direktivets ordalydelse som syfte och att artikel 17 således måste anses omfatta samtliga av de rättigheter som tillkommer upphovsmannen enligt infocodirektivets artikel 3.1. Stim menar att det är tydligt att även sådan temporär lagring som sker i samband med livesändningar måste beaktas vid tillämpningen av artikel 17. Vad som är relevant för bedömningen är rimligtvis delningstjänstens syfte och funktion då denne ger allmänheten tillgång till relevant material som laddats upp av användarna. Ett sådant synsätt stämmer också väl överens med *såväl* den allmänna utgångspunkten inom den moderna uphovsrätten att även tidsmässigt mycket kortvariga förfoganden kan vara att betrakta som uphovsrättsligt relevanta, *som* de väl etablerade licensieringsprinciper som tillämpas på marknaden idag.

Regeringen bör därför tydliggöra att livesändningar också omfattas av bestämmelserna.

12.3 Det uphovsrättsliga ansvaret

Som framgår ovan, delar Stim inte departementets bedömning att livesändningar inte ska anses omfattas av artikel 17. Stim menar att det tvärtom och mot bakgrund av den diskussion som varit runt frågan bör tydliggöras att livesändningar omfattas av bestämmelsen.

12.4 Tillstånd och verkan av ingångna avtal

Vad gäller verkan av licensavtal mellan en delningstjänst och rättsinnehavare tillstyrker Stim att direktivet genomförs genom en avtalsbestämmelse på det sätt som nu föreslås. Dock formulerar sig departementet på sidan 286 på ett sätt som tycks antyda att hänsyn endast ska tas till om det uppladdade innehållet reklamsätts eller inte vid bedömningen av om det rör sig om en användare som inte agerar i förvärvssyfte eller en användare vars verksamhet inte genererar betydande intäkter. Stim menar att en sådan tolkning skulle vara felaktig. Syftet med bestämmelsen har varit att förflytta klareringsansvaret från privatpersoner och mindre aktörer till plattformarna. Förutom de rent praktiska motiven bakom en sådan ordning,

är detta också rimligt ur ett rent kommersiellt perspektiv. Oavsett om materialet är kommersiellt ointressant för den enskilde uppladdaren, bidrar ju detta i någon mån till att stärka delningstjänstens attraktionskraft, varför det finns ett intresse från delningstjänsten att klarera denna typ av material. Dessutom finns anledning att anta att privatpersoner som inte använder plattformarna i kommersiellt syfte, i praktiken mer sällan skaffar alla relevanta licenser för det material man laddar upp. Detta är skälet till att rättigheter till just icke-kommersiella aktörers uppladdningar redan i dagsläget klareras i avtal mellan plattformar och rättighetshavare, i den utsträckning sådana avtal finns.

Den tolkning som antyds i departementets text skulle såvitt Stim förstår innebära att det avgörande momentet för om bestämmelsen ska bli tillämplig i praktiken blir om uppladdaren avser att direkt kommersialisera det uppladdade innehållet, genom att ta del av de reklamintäkter som detta genererar via delningstjänsten. Det skulle då kunna röra sig om stora, i högsta grad kommersiella, användare som använder sig av tjänsterna för att t.ex. marknadsföra en produkt eller företaget som sådant. I dagsläget klareras denna typ av aktörer själva rättigheter direkt med relevanta rättighetshavare. Vid publicering av t.ex. en reklamfilm, är det dessutom normalt viktigt för sådana aktörer att filmen inte reklamsätts av delningstjänsten, för att inte riskera att t.ex. en konkurrents reklam dyker upp i anslutning till filmen. I båda dessa fall saknas skäl att låta delningstjänsten betala för uppladdarens överföring till allmänheten. Dessutom är betalningsströmmarna från nyttjande på delningsplattformar under utveckling, vilket många gånger gör det svårt för en utomstående licensgivare att koppla ett nyttjande till en intäkt. Även om betalda samarbeten ska märkas ut, finns också andra ersättningslösningar, t.ex. i form av "donationer", med varierande grad av transparens.

Stim utesluter inte – i synnerhet mot bakgrund av ställningstagandena på sidorna 273 och 274 - att vår syn på hur bestämmelsen ska tolkas är i linje med vad departementet avsett, men även om så är fallet finns anledning att tydliggöra att det är användarens förvärvssyfte som ska vara avgörande för om användaren ifråga ska träffas av bestämmelsen eller inte. En sådan bedömning måste bl.a. göras utifrån antagandet att samtliga kommersiella aktörer agerar i förvärvssyfte när de laddar upp innehåll på en delningsplattform, oavsett om det handlar om att öka värdet på varumärket, öka försäljningen av varor eller tjänster eller att få direkta intäkter från delningstjänsten. Att även en privatperson kan ha ett tydligt sådant syfte, men ändå bör fångas upp av bestämmelsen då dennes verksamhet (eng: activity) inte genererar betydande intäkter, framgår av andra punkten. Det kan avslutningsvis nämnas att idag tillämpas av delningstjänsterna själva implementerade gränsvärden, där en privatperson inte ens *kan* få sina uppladdningar reklamsatta om de inte uppfyller vissa krav på antal visningar etc.

Mot bakgrund av det överraskande och i flera avseenden förbryllande resonemang rörande **exemplarframställningsrätten** som presenterades i kommissionens riktlinjer, välkomnar Stim att det i departementspromemorian på sidan 285 tydliggörs att de förfoganden som behandlas i bestämmelsen är överföringen till allmänheten och att övriga förfoganden får hanteras enligt hittillsvarande regelverk. Det ska i sammanhanget understrykas att samtliga förfoganden som är relevanta för delningstjänsternas verksamhet klareras inom ramen för de avtal som etablerats på marknaden. Såvitt Stim känner till gäller detta hela den europeiska musikmarknaden.

12.5 En ny ansvarsbegränsning för tjänsteleverantörer

Stim har under hela lagstiftningsprocessen framhållit förbättrade licensieringsmöjligheter som det absolut mest centrala för en välfungerande inre marknad, till gagn för såväl rättsinnehavare som användare. Stims uppdrag är att se till att de rättigheter som Stim företräder används i så stor utsträckning som möjligt, så länge som rättsinnehavarna får skälig ersättning för detta. En sund upphovsrättslig marknad kan emellertid också sägas förutsätta att den ensamrätt som tillkommer upphovspersoner och andra rättighetshavare kan göras gällande i praktiken. Enkelt uttryckt är rättighetshavarens möjlighet att i praktiken säga nej till ett nyttjande en förutsättning för att den upphovsrättsliga ensamrätten ska kunna exploateras fullt ut. Stim vill därför nedan kommentera delar av den föreslagna regleringen rörande delningstjänsternas skyldigheter att vidta åtgärder för att hålla innehåll borta från tjänsten.

Det för delningstjänsternas möjligheter att komma i åtnjutande av ansvarsfriheten enligt artikel 17 mest centrala begreppet är det som i den engelska artikeltexten benämns "best efforts" ("göra vad de kan" i den svenska översättningen). Begreppet har därför varit i fokus i samtliga medlemsstater. I departementets förslag till svensk lagtext har lokutionen "har gjort det som skäligen kan krävas" nu lanserats. Departementets argument för den valda lösningen återfinns på sidorna 150 – 151 och där tydliggörs alltså bakgrunden till förslaget. Stim menar dock – tvärtemot vad som varit departementets avsikt – att det föreslagna begreppet riskerar att bli mindre begripligt än "göra vad de kan".

I direktivet är det tydligt att kravet på "best efforts" till exempel innebär att delningstjänsterna som utgångspunkt måste använda den senaste tekniken för igenkänning eller följa etablerad branschstandard. Det svenska förslaget att översätta "best efforts" med "gjort det som skäligen kan krävas", riskerar att rent språkligt signalera en lägre grad av ansvar än "gjort vad de har kunnat". De medlemsstater som kommit längst i implementeringsprocessen har valt skarpare formuleringar som överensstämmer bättre med direktivets ordalydelse. Detta har redan lett till att aktörer från andra länder uppfattat det svenska förslaget som väsentligt mindre långtgående än direktivförslaget.

Ansvarsreglerna kommer i första hand att träffa internationella aktörer varför en formulering som ligger närmare direktivtexten är att föredra för att underlätta tillämpning och öka förutsebarheten. En formulering som bättre motsvarar kravet i direktivet minskar risken för otydlighet till följd av en framtida prövning i EU-domstolen och ökar incitamenten för de tekniska investeringar som är nödvändiga för att skapa en fungerande innehållsmarknad. Formuleringen "gjort vad de kunnat", alternativt det danska alternativet "gjort sitt bästa" skulle därför vara att föredra.

När det gäller de åtgärder som innehållstjänsterna ska vidta för att erhålla tillstånd välkomnar Stim den tydlighet rörande delningstjänsternas skyldighet att alltid försöka inhämta tillstånd från sådana kollektiva förvaltningsorganisationer vars innehåll finns tillgängligt på tjänsten, som framgår av departementets formuleringar på sidan 152.

12.6 Användarnas rättigheter

Som framgått ovan anser Stim att departementets förslag i alltför stor omfattning tagit hänsyn till såväl kommissionens riktlinjer som generaladvokaten förslag till avgörande. Det är därför positivt att departementet tydliggör att bedömningen av om huruvida de blockeringsåtgärder delningstjänsterna vidtar ska vara tillräckliga för ansvarsfrihet med nödvändighet måste bedömas utifrån det resultat som uppnås.

Stim menar att såväl kommissionen som generaladvokaten går alltför långt i sina krav på hur delningstjänsterna ska gå tillväga för att undvika att tillåtet innehåll tas ner från tjänsten. Den intresseavvägning som ska göras mellan användarnas yttrande- och informationsfrihetsintresse och rättsinnehavarnas intresse av att deras innehåll inte används olovligt kan enligt Stim inte rimligtvis leda till att endast uppenbara intrång ska kunna förhindras. Stim välkomnar därför den mer nyanserade beskrivningen av intresseavvägningen som görs på sidan 161 och 296 och instämmer i att det ytterst torde vara resultatet av de valda åtgärderna som ska vara avgörande. En ordning där enbart likheten med en referensfil skulle vara avgörande skulle mycket enkelt kunna missbrukas. Detta gäller dock också en ordning där hänsyn endast tas till omfattningen av det använda materialet. I sammanhanget kan t.ex. nämnas att även korta utdrag ur musikaliska verk kan betinga ett stort värde på marknaden idag. Sådan användning torde bara i undantagsfall kunna ske med stöd av någon av de aktuella inskränkningarna.

Det är tydligt att även kommissionen uppmärksammat det orimliga i att intresseavvägningen skulle leda till att stora skadeverkningar för rättsinnehavarna skulle behöva tolereras utan en nämnvärd positiv påverkan på yttrande- och informationsfriheten och försökt balansera de olika intressena genom det föreslagna systemet med öronmärkning.

Vi är eniga med departementet om slutsatsen på sidan 162 att det i sig inte är problematiskt att en tjänsteleverantör tillhandahåller ett system för öronmärkning av innehåll som skulle åsamka dem betydande ekonomisk skada. Departementet anför vidare, i linje med den argumentation som framförs i generaladvokatens utlåtande, att enbart rättighetshavarens påstående om att visst material är särskilt ekonomiskt betydelsefullt inte skulle anses tillräckligt för att åsidosätta kravet på att blockering bara ska få ske av innehåll som med en hög grad av sannolikhet kan anses medföra intrång.

Trots att det inte kan uteslutas att EU-domstolen kommer till en annan slutsats om tillåtligheten av ett sådant system, och trots att det inte torde vara oväsentligt hur övriga medlemsstater förhåller sig till frågan, kan vi ha förståelse för resonemanget i nuläget. På samma sätt som enbart ett påstående från en användare att klarering har skett, eller att innehållet faller in under en inskränkning. Vi menar dock att den tolkning som generaladvokaten tycks göra av kommissionens vägledning är alltför långtgående. I vägledningen konstateras att det faktum att information från rättsinnehavaren om att otillåtet tillhandahållande av ett visst innehåll skulle kunna orsaka dem betydande ekonomisk skada, kan vara en faktor som bör beaktas vid bedömningen av huruvida tjänsteleverantören gjort vad de kunnat för att säkerställa att det specifika innehållet inte finns tillgängligt. En alternativ tolkning är att detta helt enkelt utgör ett konstaterande av att innehållets värde – i situationer där tjänsteleverantören görs uppmärksam på detta värde – ska utgöra en väsentlig faktor av

den intresseavvägning som måste beaktas i samband med utformandet av ett blockeringsystem.

Vi menar att denna intresseavvägning i vart fall måste leda till att material som har ett mycket högt ekonomiskt värde – och kanske i synnerhet sådant innehåll där det höga värdet är tidskänsligt (på samma sätt som ett direktsänt idrottsevenemang) bör kunna hanteras på ett sätt som avviker från det som gäller för annat innehåll. Även andra faktorer bör kunna påverka bedömningen, exempelvis om rättsinnehavarna på något sätt (t.ex. genom automatiserade system) motiverat sitt påstående om att innehållet är särskilt skyddsvärt och under vilken tidsperiod detta gäller. Under sådana omständigheter skulle alltså kraven på att innehållet med en hög grad av sannolikhet kan antas medföra intrång ställas lägre än annars, d v s det skulle göra det acceptabelt att även manipulerat innehåll i sådana situationer skulle kunna fångas upp av systemet. Vi menar också att det av kommissionen föreslagna förfarandet att sådant innehåll ska bli föremål för snabb fysisk förhandsgranskning bör övervägas. En sådan ordning skulle kunna leda till en ökad press på tjänsteleverantörerna att investera i utveckling av sina system för t.ex. verksidentifiering.

Vi utesluter inte att ovanstående – i vart fall delvis - är i linje med vad departementet avsett med resonemanget på sidorna 161-162, men menar att det är betydelsefullt för marknadens aktörer att en sådan ordning tydliggörs i lagstiftningen.

Då möjligheterna att få till stånd ett välbalanserat och precist system torde vara helt beroende av de resurser som delningstjänsterna väljer att lägga på systemutveckling och då det i dagsläget typiskt sett rör sig om mycket resursstarka aktörer, skulle Stim gärna se att det i samband med resonemanget om bästa praxis också tydliggjordes, att det också kan krävas av sådana aktörer att de investerar i fortsatt utveckling av t.ex. igenkänningsteknik. Det är också, som helt korrekt påpekas på sidan 160, delningstjänsten som är den enda aktör som har kontroll över de åtgärder som vidtas. Det faktum att delningstjänsterna typiskt sett är ovilliga att ge tredjepartsaktörer tillgång till deras infrastruktur gör därför att det är nödvändigt att delningstjänsterna själva leder utvecklingen.

För det fall regeringen skulle finna det nödvändigt att införa någon form av ytterligare kriterium, menar Stim att det föreslagna ”med en hög grad av sannolikhet” är att föredra.

Särskilt om inskränkningar i upphovsrätten

Stim välkomnar departementets förslag beträffande inskränkningarna. Givet de här aktuella inskränkningarnas komplexitet, både vad gäller lagstiftningens utformning och struktur och reglernas praktiska tillämpning, framstår den valda lösningen med en minimiimplementering följt av en översyn som välavvägd och nödvändig. Mot bakgrund av den relativt omfattande musikanvändning som sker med hänvisning till inskränkingsbestämmelser, är det angeläget att vi får möjligheter att bidra till en sådan översyn.

Stim vill dock redan nu ta tillfället i akt och framhålla att inskränkningar i möjligaste mån bör undvikas i situationer där sådana riskerar att påverka den kollektiva rättighetsklareringen negativt. Inskränkningar måste vara väl avgränsade och ska inte användas för att tillgodose rent ekonomiska intressen hos enskilda eller det allmänna. Alternativa lösningar, t.ex. avtalslicenslösningar, bör väljas i den utsträckning det är möjligt.

12.7 Rätt till information

När det gäller den rätt till information om användning av innehåll som omfattas av avtal som tillkommer rättsinnehavarna enligt artikel 17.8 andra stycket är den bedömning som departementet gör på sidan 169 korrekt, då skäl 68 endast gäller åtgärder som vidtas i samband med samarbetet. Det är också riktigt att information om i vilken omfattning ett specifikt verk använts många gånger är en förutsättning för såväl korrekt inkassering som utbetalning. Stim menar dock att det faktum att artikel 1.2 tydliggör att bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning av upphovsrätt inte ska påverkas av DSM-direktivet inte nödvändigtvis behöver innebära att de nu aktuella bestämmelserna saknar praktisk betydelse för de kollektiva förvaltningsorganisationernas vidkommande.

Frågan om kvalitén på rapporteringen från delningstjänsterna är av avgörande betydelse för framförallt de kollektiva förvaltningsorganisationerna på musikområdet, där användningen av respektive organisations repertoar utgör utgångspunkten för den ersättning som ska utgå och hur denna sedan fördelas. Rapporteringsfrågan omfattar således också de åtgärder som behövs för att identifiera vilka verk som används på delningstjänsterna. Enligt EU-kommissionens riktlinjer är ”regelbunden och korrekt rapportering om användningen av verk och alster som omfattas av ett licensavtal... viktig för att säkerställa rättsinnehavarnas skäliga ersättning”. Vidare uppmanas medlemsstaterna att ”...uppmuntra tjänsteleverantörerna att följa viss bästa praxis och branschstandarder för rapporteringsformat, även om detta inte föreskrivs i direktivet”. På sidan 169 lyfter departementet fram att information om i vilken omfattning varje verk som identifierats har använts i många fall är en förutsättning för att rätt ersättning ska kunna betalas ut. Både kommissionen och departementet har alltså identifierat rapporteringen som en nyckelfråga för att direktivets syfte ska kunna uppnås. Båda konstaterar dock att mer specifika krav gäller mellan delningstjänster och kollektiva förvaltningsorganisationer enligt CRM-direktivet. I riktlinjerna hänvisas i detta sammanhang till artikel 17 i CRM-direktivet, som genomförts genom 9 kap. 5 § lagen om kollektiv förvaltning av upphovsrätt. När det gäller kraven på rapportering i den nyss nämnda bestämmelsen kan konstateras att den information som ska lämnas rent språkligt avgränsas till sådan information som är ”tillgänglig för användaren”. Detta kan ge intrycket av att det bara är sådan information som faktiskt finns tillgänglig hos användaren som ska lämnas. Detta skulle i sin tur kunna leda till att en användare medvetet håller sig ovetande om vilka verk som finns på delningstjänsten och i vilken utsträckning dessa används. Enligt de svenska förarbetena ska emellertid bestämmelsen förstås som att den också inrymmer ett krav på att ta fram sådan information som behövs för att den insamlade organisationen ska kunna inkassera, fördela och betala ut ersättning till rättsinnehavarna. Denna tolkning ges ytterligare stadga genom de valda formuleringarna i den nu föreslagna 29 b §. Det framgår också att sådana åtgärder ska vara rimliga, vilket i sin tur påverkas av vilka tekniska lösningar som finns för att skaffa fram informationen och hur kostnadskrävande det skulle vara (prop. 2015/16:181 sid. 187). Trots detta och trots att det dessutom finns mer långtgående krav på användarna vid just gränsöverskridande licensiering av musik, har Stim och andra förvaltningsorganisationer inte inom ramen för avtalsförhandlingarna lyckats förmå de nu aktuella delningstjänsterna att investera i förbättrade identifierings- och rapporteringssystem. Skillnaderna i förhandlingsstyrka visar sig

också i svårigheter att få möjligheter att använda existerande tredjepartstjänster för att kunna få vederhäftiga uppgifter om omfattningen av användningen av den licensierade repertoaren.

Den utformning bestämmelsen i CRM-direktivet har fått och det reella problem som rättsinnehavare och deras kollektiva förvaltningsorganisationer drabbas av till följd av brister i rapportering motiverar dock, enligt Stim, att den svenska lagstiftaren återigen tydliggör att de mer detaljerade reglerna i lagen om kollektiv förvaltning i vart fall inte ska anses innebära ett lägre ställt krav på rapporteringens kvalitet än vad som följer av artikel 17. Detta inte minst mot bakgrund av det utrymme kommissionen anser att medlemsstaterna har för att uppmuntra i vart fall de tjänsteleverantörer som faller in under artikel 17 att förbättra sina rapporteringsrutiner, genom att t.ex. uppmana delningstjänsterna att följa bästa praxis.

12.8 Klagomål och tvistlösning

Stim ansluter till departementets resonemang om att rättsinnehavaren, för det fall denne redan lämnat en välgrundad underrättelse som bedömts tillräcklig för att plocka bort material, inte enbart på formella grunder kan åläggas att komplettera informationen. En motsatt tolkning skulle dessutom kunna få den effekten att rättsinnehavaren i vissa fall skulle tvingas hålla inne med information i samband med begäran om nedtagning görs.

13 Nya regler om överlåtelse av upphovsrätt

I Promemorian har nu klargjorts att de nya reglerna om överlåtelse av upphovsrätt inte ska tillämpas på vare sig avtal som ingås av kollektiva förvaltningsorganisationer som överlåtande part, eller överlåtelser som sker från en enskild upphovsman till en sådan organisation. Med andra ord berörs inte Stims verksamhet i direkt bemärkelse. En välfungerande primärvtalsmarknad är emellertid av fundamental betydelse för Stims och andra kollektiva förvaltningsorganisationers verksamhet, vill vi ändå ta tillfället i akt och kommentera förslaget enligt följande.

Stim välkomnar inledningsvis att förslaget avser avtal där rätten ska utnyttjas i förvärvsverksamhet. Som anförts tidigare under lagstiftningsprocessen är det för den upphovsrättsliga avtalsmarknaden i stort viktigt att inte bara direkt vinstgenererande användning ska beaktas som den relevanta marknaden.

Stim tillstyrker också att bestämmelserna som genomför artikel 18 görs tvingande. Stim vill dock ta tillfället i akt och understryka att det finns behov av en översyn av lagvalsreglerna, för att de nu aktuella bestämmelserna ska få genomslag fullt ut. Det faktum att det i vissa situationer är möjligt för parterna att fritt avtala om att ett annat lands lag ska vara tillämpligt på ett avtal, trots förekomsten av tvingande kontraktsrättsliga regler i t.ex. upphovsmannens hemviststat, riskerar att leda till att syftet med de nu förslagna reglerna inte uppfylls. Detta är ett i högsta grad reellt problem på musikområdet, där vi sett exempel på att kompositörer till t.ex. filmmusik från länder som redan idag har tvingande avtalsregler till skydd för upphovsmännen, tvingas in i avtal med lagvalsregler som pekar ut amerikansk lagstiftning som tillämplig på avtalet. Detta förekommer även i fall där produktionen rent faktiskt utförs av inhemska produktionsbolag och där alltså den enda kopplingen till USA är att beställaren – vilket kan utgöras av t.ex. en streamingtjänst – har sin hemvist där. Stim är medvetet om att frågan om eventuell förändring av nuvarande lagvalsregler inte låter sig behandlas inom

ramen för nu aktuella lagstiftningsprojekt, men vill ändå peka på att det på t.ex. konsumentområdet – ett område där den svagare avtalspartens skyddsbehov i mångt och mycket liknar upphovsmannens – finns särregler som förhindrar att skyddslagstiftningen avtalas bort med stöd av en lagvalsklausul (se artikel 6 (2) i Rom I-förordningen).

Stim instämmer i det resonemang som förs på sidan 252 och 253, där det framgår att för att en ersättning ska anses skälig också krävs att denna är lämplig och proportionell. Stim skulle emellertid av tydlighetsskäl fortsatt se att såväl "lämplig och proportionell" som "skälig" framgick av lagtexten. Detta inte minst då det finns anledning att ifrågasätta om begreppet "skälig ersättning" i anslutning till intrångssituationer i alla lägen kan anses överensstämma med det nu föreslagna begreppet.

Stim ser även positivt på att det tydliggörs att hänsyn ska tas till sektorsspecifika förhållanden vid bedömningen av om en avtalad ersättning är skälig, samt att bestämmelserna kan användas för att komma tillrätta med osund praxis som kan ha börjat etableras på ett visst område. Att hänsyn bör tas till vad som anses vara "god sed" på en aktuell marknad är centralt för att kunna säkerställa att välfungerande ersättningsstrukturer inom en viss sektor skyddas på ett sätt som motverkar tendenser mot för upphovsmannen mindre välfungerande system. Som exempel på det senare kan nämnas den ovan berörda situationen där globala aktörer på framförallt filmområdet regelmässigt och i kraft av sin marknadsdominans försöker förmå europeiska upphovsmän att överlåta samtliga rättigheter till sina verk mot ett engångsbelopp. Denna typ av "totala friköp" utan någon rätt till efterföljande ersättningar torde enligt Stims förmenande inte vara i överensstämmelse med direktivet. Detta utesluter naturligtvis inte att det kan finnas situationer där ett engångsbelopp för en upplåtelse som är överblickbar och tydligt avgränsad i tid, territorium eller dylikt kan framstå som både lämpligt och skäligt.

Givet den begreppsförvirring som kan sägas följa av såväl direktivet som tidigare rättsakter från EU, menar Stim fortsatt att det kan finnas anledning att i förarbetena kommentera begreppet "rimlig ersättning", som förekommer i 9 kap. 2 § lagen om kollektiv förvaltning av upphovsrätt.

Stockholm, dag som ovan

Lisa Stålspets
Chefsjurist